

5

Stichting Boerderij en Erf Alblasserwaard/Vijfheerenlanden adviseert eigenaren van historische gebouwen en overheden over behoud en ontwikkeling van monumenten. Dat gebeurt door persoonlijk advies, een handboek, cursussen en vertegenwoordiging in tal van commissies en adviesorganen. Het resultaat: boerderijen worden van de sloop gered en nieuwe economische dragers in de streek krijgen kans in de historische gebouwen. De vereniging die aan de stichting gekoppeld is, organiseert lezingen, excursies en tentoonstellingen.

De Stichting Boerderij en Erf heeft een vliegende start gekend. De tijd en de streek waren er rijp voor. Behoud, maar zeker ook ontwikkeling van historische boerderijen in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden is haar doel. De oude gebouwen worden vaak gered door er een nieuwe bestemming aan te geven. Dat is goed voor de plattelands-economie en de toeristische aantrekkelijkheid. En dus ook goed voor de hele streek.

Wie door de Alblasserwaard of de Vijfheerenlanden rijdt, valt het onmiddellijk op. Hier staan nog heel veel markante historische boerderijen van het hallehuistype. De strijd tegen het water is in steen getekend. Alle details aan de gebouwen wijzen erop dat de bewoners voorbereid waren op de komst van het water.

De woonheuvel waarop ze gebouwd zijn, als eerste bescherming. De trapjes naar het woonvertrek, dat het langst droog bleef. Ook de ontwikkelingen in de landbouw zijn aan alles af te lezen. Vaak staat de voorgevel niet evenwijdig aan de weg maar schuin, in de richting van de ontginningskavel. Het gezicht van de streek wordt bepaald door boerderijen in lintbebouwing langs de wegen, riviertjes en wateren. Maar in toenemende mate is het een probleem om die te onderhouden, waardoor het streekkarakter langzamerhand verloren dreigt te gaan. In het landschapsplan van de streek, in opdracht van een gebiedscommissie, werd het probleem al gesignaleerd en bij het opstellen van de cultuurhistorische hoofdstructuur, een hulpmiddel bij bestemmingsplannen, ook. Maar het bleef gelukkig niet bij een ambtelijke constatering. Bij de discussies over beide nota's waren organisaties zoals de historische verenigingen, de vereniging voor agrarisch natuurbeheer Den Hâneker en de Westelijke Land- en Tuinbouworganisatie (WLTO) betrokken. Bijna als vanzelf ontstond in oktober 1998 als uitvloeisel van de discussies de Stichting Boerderij en Erf. Het geluk speelde een beetje mee: de discussie bracht genoeg enthousiaste mensen met een historische interesse bij elkaar.

“Maar de streek was er ook rijp voor”, vertelt bestuurslid Dick de Jong. “Het begon met Huib de Kok, een streekkenner bij uitstek en op dit terrein de *Godfather* van de streek.

Hij is jarenlang foeragehandelaar geweest en kwam op alle boerderijen. Archeologie is zijn grote passie.” Die passie voor het verleden deelt hij met de andere initiatiefnemers en bestuursleden. De Jong zelf heeft een aantal boeken over Hardinxveld-Giessendam en omgeving geschreven en was daar tien jaar voorzitter van de historische vereniging. “Dit was een mooie gelegenheid om eens wat breder te kijken”, zegt hij. Oud-bestuurslid Piet den Hertog zegde zelfs zijn baan als ICT-projectleider bij een energiebedrijf op om voor de stichting te gaan werken op freelance-basis. “Ik ben boerenzoon en heb zelf onze boerderij opgeknapt aan de hand van oude foto's en bouwsporen”, vertelt hij. “Toen het klaar was, had ik een schat aan ervaring opgedaan. Wat doe je er dan mee? Toen dit kwam, was het een goede mogelijkheid om mijn kennis te benutten voor anderen.”

Levend conserveren

Zo is een enthousiaste groep ontstaan. Eerst heeft ze geïnventariseerd wat er nog aan historische boerderijen en andere gebouwen over is. Vervolgens is een werkplan gemaakt, waaruit de projecten volgden. Doel van de stichting is behoud en ontwikkeling van de historische boerderijen. Dat doet ze op velerlei manieren. Ze ondersteunt eigenaren die met het onderhoud in de maag zitten. Ze adviseert overheden en wakkert de belangstelling voor het monumentenbehoud op allerlei manieren aan.

Het motto daarbij is: levend conserveren. Niet de toestand van een bepaald historisch moment bevroren, maar de gebouwen desnoods een nieuwe functie geven als dat tot het behoud leidt. Juist het hergebruik van de boerderijen is vaak de sleutel tot het behoud, vertelt Den Hertog. “Anders zadel je iemand op met een grote kostenpost, zonder dat er iets tegenover staat. Je moet zo'n pand kunnen benutten op economische basis.” Streekmuseum De Koperen Knop in Giessendam is een goed voorbeeld van hergebruik van een historische boerderij. Langs de weg staan nog tal van andere mooie boerderijen, de één in betere staat dan de andere. Allemaal van het hallehuistype en allemaal op hun eigen woonheuvel. Dan ergens halverwege de twee dorpen Giessendam en Giessen-Oudekerk is de heuvel ingenomen door een pompeuze villa in witte bakstenen. Het doet pijn aan de ogen tussen al het

Hergebruik is

sleutel tot

behoud

historische

boerderijen

historische schoon. Dit is het schrikbeeld van de stichting. Dat vervallen historische gebouwen gesloopt worden voor lelijke nieuwbouw. Het tast het totale beeld aan en daarmee ook de toeristische attractiviteit van de Alblasserwaard.

Om de boerderijen te behouden en een nieuwe economische waarde te geven denkt de stichting ook mee met de provincie over het nieuwe streekplan Zuid-Holland-Oost waarin uitspraken moeten komen over wat allemaal toegestaan is in vrijkomende agrarische gebouwen. De invalshoek bij dit alles is de historie, maar het effect is veel breder. Het is het antwoord op de vraag hoe je het plattelandskarakter intact houdt in een streek waar de agrarische sector achteruit gaat. Het toenemend verval van de monumenten is een halt toegeroepen door er nieuwe economische activiteiten in toe te laten. Kleinschalig, ambachtelijk, *bed and breakfast*, recreatie, activiteiten in de dienstensector, de mogelijkheden zijn legio. En als de streek mooi blijft, is dat ook goed voor de recreatie, wat een verdere bijdrage kan zijn aan de economische vitaliteit van de regio.

Hulp bieden

Centraal in de vele activiteiten van de stichting staan advies en voorlichting aan de eigenaren van monumenten. “Als een boerderij er erg slecht bijstaat, kan onze werkgroep contact leggen en bijvoorbeeld aanbieden subsidiegevers te vinden voor het onderhoud”, vertelt Den Hertog. “Daarbij gaat het niet om iets verbieden, maar om hulp te bieden. Wij zijn geen boerderijpolitie. We willen heel nadrukkelijk niet de waarschuwendende vinger opsteken, maar juist een buffer vormen tussen overheid en burger.” Alle bestuursleden zijn geboren en getogen in de streek. Dat maakt benadering van streekgenoten gemakkelijk, maar ook nieuwkomers staan open voor hun ideeën, zeker door de grote historische kennis die ze kunnen bieden. Echte structurele weerstand is er dan ook niet geweest. De Jong: “Eerst was er wel de gedachte: weer zo’n club. Maar de weerstand was weg zodra duidelijk was wat we wilden.”

Met twee mensen per dorp heeft de stichting overal ogen in de streek. Behalve tot advies aan eigenaren kan dat ook leiden tot signaleren van misstanden. Zo is er al een voorbeeld van een eigenaar die bewust een

rijksmonument liet verkrotten om er – na de ineensstorting – appartementen te kunnen bouwen. “Een soort privé-projectontwikkelaar”, noemt Den Hertog dat. Een brief aan de gemeente leidde tot ingrijpen, waar de overheid anders een oogje toe zou knijpen bij een strafbaar feit, namelijk het actief werken aan het verval van een rijksmonument. Maar in het algemeen vindt alle advies in goede harmonie plaats, of het nu aan eigenaren of overheden is. Ter ondersteuning is een handboek boerderijherstel geschreven en wordt een cursus bouwhistorie van boerderijen gegeven.

Zwartgeteerde schuren

Inmiddels worden ook boerenerven en kleinere gebouwen zoals de karakteristieke zwartgeteerde schuren geïnventariseerd en wordt eigenaren geadviseerd hoe die behouden en hergebruikt kunnen worden. Een veelheid aan subsidiegevers maakt het allemaal mogelijk: onder andere provincie, Rabobanken, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSB-fonds, particulieren en niet te vergeten de bijdragen uit de Belvedere subsidies en de Kwaliteitsimpuls Groene Hart. De bloeiende stichting is niet het enige voorbeeld van initiatief van onderaf in de Alblasserwaard/Vijfheerenlanden. Zo floreert hier de agrarische natuurvereniging Den Hâneker – een voorbeeld voor het hele land – en kent ook het bedrijfsleven tal van samenwerkingsverbanden. De Jong en Den Hertog vinden het moeilijk te benoemen waarom hier zoveel particulier initiatief ontstaat. “De mensen zijn hier heel ondernemingsgezind. Het is een soort onafhankelijkheidsgevoel. Den Haag moet niet denken dat ze alles kan. We kunnen zelf ook initiatief nemen. Er wordt wel eens gezegd dat het komt omdat we van oudsher rondom in het water liggen.” Inmiddels fungeert het initiatief als een voorbeeld voor anderen, bijvoorbeeld in de Krimpenerwaard. Daar wordt gezocht naar een manier om monumenten die in de streek verankerd zijn, te behouden. Dat werkt immers beter dan verboden van overheidswege en draagt bovendien bij aan de streektrots.